

inozemnim pozornicama i zastupljen u književnim i kazališnim povijestima. Činjenica da su u *Zborniku* sabrani tekstovi najvažnijih hrvatskih proučavatelja Držićeva života i djela uvelike pridonosi jasnijoj i zaokruženijoj slici o Držiću. Antologijskim izborom tekstova različitih autorskih polja istraživanja i metodologije, urednici *Zbornika* čitateljskoj su publici Marina Držića predstavili kao pisca koji se s pravom nadaje kao klasični i kanonski hrvatski pisac, koji nije pisao samo o problemima svojega prostora i svojega vremena - njegove su teme, likovi i motivi prisutni i u današnjem svijetu konsumerizma, površnosti, prosječnosti i lažnoga morala.

Jasmina Lukec

Epistolae et communicationes rectorum Dalmatiae et Albaniae Venetae/ Pisma i poruke rektora Dalmacije i mletačke Albanije. Svezak I. Pisma i poruke rektora Bara, Ulcinja, Budve i Herceg-Novog. Prepisali i uredili **Lovorka Čoralčić** i **Damir Karbić**. Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, volumen 55. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2009., 298 str.

Knjiga *Pisma i poruke rektora Dalmacije i mletačke Albanije* Lovorka Čoralčić i Damira Karbića dragocjena je zbirka dokumenata o istočnojadranskoj obali u ranom novovjekovlju. U knjizi su skupljeni i objavljeni izvori za povijest četiriju gradova Mletačke Albanije - Bar, Ulcinj, Budvu i Herceg-Novog - sadržani u fondu *Capi del Consiglio de' Dieci: Lettere di Rettori e di altre cariche* Državnog arhiva u Veneciji (*Archivio di Stato di Venezia*). Ovaj fond uglavnom sadrži pisma dužnosnika mletačke uprave upućena u Veneciju utjecajnom Vijeću desetorice (*Consiglio dei Dieci*) ili samo

njegovu tročlanu predsjedništvu (*Capi del Consiglio dei Dieci*). Počinjući s ranim 16. stoljećem, objavljeni spisi pokrivaju razdoblja mletačke vlasti nad spomenutim gradovima. U slučaju Bara i Ulcinja radi se o periodu između 1500. i 1570., u slučaju Budve o periodu od 1507. do 1765., dok spisi vezani uz Herceg-Novog obuhvaćaju razdoblje od 1691. do 1796. godine.

Iznimna važnost dokumenata objavljenih u ovoj zbirci otkriva se kada se uzme u obzir činjenica da arhivi četiriju navedenih gradova uglavnom nisu sačuvani te je njihovu povijest tijekom mletačke vladavine nužno rekonstruirati iz dokumenata sačuvanih drugdje. Većina objavljenih vrela su izvještaji, molbe i pisma najviših predstavnika mletačke vlasti (rektori, načelnici, knezovi, providuri, kapetani, kaštelani, itd.) no i gradske općine (suci i vijećnici) te privatnih pojedinaca. Njihov adresat je uglavnom mletačko Vijeće desetorice ili njegovo predsjedništvo, dok su neka pisma upućena i samome duždu, generalnom providuru Dalmacije i drugim venecijanskim magistraturama. Najčešća tema dokumenata iz sva četiri grada izvještaji su o vojnom i financijskom stanju: kvaliteti utvrda, opskrbljenosti hranom i streljivom, brojnosti posada, problemima zbog (ne) isplaćivanja vojničkih plaća. Druga iznimno česta tema su izvještaji o kretanjima susjednih Osmanlija, o ponašanju plemena u zaleđu i raznim pokušajima njihova pridobivanja na mletačku stranu. Treća značajna tema koja se provlači kroz ove dokumente društveni je život samih gradova: napetosti između patricija i pučana, stanje crkve i klera, odnosi pripadnika raznih vjera, problemi u funkcioniranju uprave.

Knjiga počinje kratkom uvodnom studijom (popraćenom engleskim i talijanskim prijevodom) u kojoj urednici daju osnovne informacije o provenijenciji, sadržaju i kriteriju objavljivanja dokumenata. Potom slijede dokumenti vezani uz Bar (29-88), Ulcinj (89-117), Budvu (119-162) i Herceg-Novog (163-271). Na kraju knjige nalaze se tri opsežna kazala: osobnih imena, mjesta i stvari. Dokumenti, pisani na talijanskome jeziku, ponekad izrazito venecijanskog dijalekta, objavljeni su kronološkim redom. Svakom pismu

prethode hrvatska regista i kratak opis njihovih vanjskih oznaka. Većina pisama slijedi uobičajen obrazac: počinje intulacijom, završava datacijom i potpisom autora, a na zaglavlju su često drugom rukom dodani kratki sažeci te datum slanja i primanja u mletačkoj središnjici. Prilikom transkripcije urednici su poštovali izvornost rukopisa, pa su zadržane pravopisne osobine, odnosno neujednačenosti i specifičnosti svakog dokumenta. Konačno, treba spomenuti da je ova zbirka izvora izrađena tijekom rada na projektima *Hrvatski istočnojadranski prostor i Mletačka Republika u ranom novom vijeku* (Hrvatski institut za povijest) i *Latinički izvori, studije i pomagala za društvenu i gospodarsku povijest* (HAZU).

Ova knjiga odličan je primjer krajnje pohvalnog i korisnog, a u hrvatskoj historiografiji donekle zanemarenog običaja objavljivanja arhivske građe. Važna činjenica je i to da je navedena građa objavljena cjelovito, odnosno da se ne radi tek o - uvijek pomalo proizvoljnom - izboru, već o objavljivanju svih dokumenata vezanih uz spomenute gradove u jednoj za istočnojadransku povijest iznimno važnoj arhivskoj seriji. Ova zbirka vrijedna je po još nečemu, a to je historiografska perspektiva na kojoj se temelji i koju promiče. Radi se o ideji da povijest istočnojadranske obale treba promišljati u nadnacionalnom regionalnom kontekstu koji jedini doista omogućava njeno ispravno razumijevanje. Konačno, treba spomenuti da autori najavljuju da je ova publikacija tek početak daleko ambicioznije inicijative objavljivanja spisa predstavnika mletačke vlasti na istočnojadranskoj obali. U tome im doista treba poželjeti sreću.

Lovro Kunčević

Božena Vranješ Šoljan, *Stanovništvo Banske Hrvatske*. Zagreb: EDUCA, Nakladno društvo d.o.o., 2009., 301 str.

U izdanju zagrebačkog Nakladnog društva EDUCA objavljena je knjiga Božene Vranješ Šoljan *Stanovništvo Banske Hrvatske* u kojoj autorica, u kontekstu društveno-povijesnih promjena i prijelaza iz tradicionalnog u moderno društvo, donosi demografsku sliku Banske Hrvatske od 1850. do 1910. godine.

Izdvojeno praćenje pojedinačnih povijesnih fenomena, kao što je fenomen stanovništva, stavlja nas pred više ili manje sređenu, no ujedno i nepreglednu masu poglavito serijalnih izvora, uvodno pojašnjava Vranješ Šoljan. To je bio povod i motiv za objavljenu argumentiranu i svrsishodnu selekciju, nužan izbor relevantnih izvora kako bi se metodološki mogli posložiti argumenti od znanstvenog interesa, te njegovi intertekstualni suodnosi i prožimanja. Osim toga, jedino je na taj način bilo moguće argumentirano opravdati stav da se ključ povijesnih procesa može tražiti i u promjenama u stanovništvu, odnosno da demografski proces tvori bitnu sastavnicu povijesnog procesa koji prožima ukupan društveni razvoj do njegove suvremenosti. Ova nam knjiga metodološkom i kronološkom sustavnošću donosi detaljnu i preciznu analizu političkih, gospodarskih i društvenih uzroka, čije se kratkoročno, dugoročno ili cikličko djelovanje prepletalo i utjecalo na veličinu i promjene u stanovništvu civilne Hrvatske i Slavonije tijekom druge polovice 19. stoljeća, nastojeći ih povezati i dovesti u vezu sa sličnim procesima u srednjoeuropskom i europskom prostoru.

Ukazujući na populacijske teorije o stanovništvu u predmodernoj i modernoj Europi, autorica propituje i populacijska istraživanja u Habsburškoj Monarhiji i Hrvatskoj u predmodernom i modernom razdoblju. Izvori o stanovništvu prije modernih popisa pregledno su i sustavno rasloženi u razdoblja od matičnih knjiga do građanske evidencije i od privremenog katastra do općih popisa, a u evidentiranje i predstavljanje publikacija administrativne statističke službe o